

KUNSTNERBOKA

En manual fra Kristiansand folkebibliotek
for innkjøp og formidling av et uvanlig
objekt på et offentlig bibliotek

Innhold:

Hva er ei kunstnerbok?

Hvem gir ut kunstnerboka?

Hvor får man tak i ei kunstnerbok?

Hvordan formidler man ei kunstnerbok?

Kilder

Tips

Hva er ei kunstnerbok?

Kunstnerboka er et kunstverk i bokform. Et unikt objekt. En materiell kvalitet. Ei bok som utfordrer hva vi tenker på som ei bok.

Kunstnerboka, i motsetning til en ordinær utgivelse om kunst eller en kunstner-monografi, er et kunstverk i seg selv. Boka er utformet av en kunstner; den kan være tilvirket for hånd, kanskje er den både skrevet og satt av kunstneren. Man kan si at kunstnerboka skiller seg fra ordinære utgivelser i bokform simpelthen ved å være et intendert kunstverk.

Den moderne, konseptuelle kunstnerboka, slik vi kjenner den i dag, har sine røtter til kunstnere på 1960-tallet, selv om man i dag kanskje vil si at boktrykking har vært kunst allerede helt fra begynnelsen. For kunstnerne på 1960-tallet var det å lage bøker en måte å demokratisere kunsten på; ei bok er mer tilgjengelig for flere mennesker enn å vise kunst i et galleri. Rent økonomisk vil boka være tilgjengelig for flere, og selve produksjonen av boka kan være rimeligere enn å produsere store kunstverk for et gallerirom.

I dag finnes det et mylder av kunstnerbøker, og dette feltet defineres av de som selv lager og produserer denne kunstformen. Slik endrer det seg hele tiden og tar fort opp i seg både gamle og nye trender og tradisjoner.

Alle som jobber i bibliotek, vet hvordan produksjonen av bøker har endret seg. Det kan man kjenne simpelthen ved å ta i bøkene. De eldste bøkene man har i samlingen er gjerne tunge, skinninnbundne bøker som er sydd i ryggen, og de er solide å ta i. De nyeste bøkene i et folkebibliotek står fjernt fra tradisjonen med håndlagde bøker; ofte kan en få følelsen av å stå med en masseprodusert forbruksvare i hendene. Dette kan være et produkt man kasserer med lett hjerte. Kunstnerboka spiller på noen andre strenger i bibliotekarens papir-hjerte!

Hvem gir ut kunstnerboka?

Kunstnerbøker blir laget og produsert av kunstnere som driver med alt fra billedkunst, tegneserier, tekst, håndverk og andre kunstformer. Kunstnerbøker kan være laget av en enkelt kunstner eller et kollektiv; det kan være gitt ut som en enkelt selvstendig utgivelse eller som et samarbeid, et biprodukt av en utstilling, eller som et eget verk.

Kunstnerbøker kan også være publiseringspraksis fra annet hold enn bare kunstfeltet, for eksempel miljøer eller forfattere som holder seg utenfor de store forlagenes dominans i et kommersielt bokmarked, og som heller publiserer i en subkultur eller i et marked som går under radaren. Dette kan være en del av en kunstverden, et eget litteraturfelt som poesien, oversettelser av trykksaker

fra andre språkområder, etc. Samtidens enorme konsum av tekst og bilder gjennom skjermbaserte medier er kanskje en grunn til at mange kunstnere ønsker å utforske bokformatets fysiske, visuelle og konseptuelle muligheter.

Å produsere kunst- og kunstnerbøker er som regel et redaksjonelt, kunstnerisk og produksjonsteknisk langsomt arbeid. Men det kan også være en rask prosess, for eksempel å stensilere opp ark og stifte sammen. Kunstnerboka er alt fra idéen om den, til det ferdige produktet. Det kan være et etablert forlag som står bak utgivelser eller enkelt-kunstnere, grupper eller engangs-forlag.

Hvor får man tak i ei kunstnerbok?

De siste tjue årene har en rekke uavhengige små- og mikroforlag med fornyet fokus på sjangeroverskridende litteratur blitt etablert som et viktig alternativ til den dominerende bokbransjen i Norge. Utforskende, eksperimenterende og uredde i tilnærmingen til både innhold og selve medieuttrykket, dreier det seg her om en rekke enkeltmannsforetak og små redaksjoner som gjerne på idealistisk grunnlag produserer kataloger, pamfletter, fanziner, essays, kunstnerbøker, oversettelser, kunstkataloger, tidsskrift og forseggjorte utgivelser der medieuttrykket ofte står i dialog med tekstene og bildene som publiseres.

Man kan få tak i mye via salg på nett. Men noe av poenget med kunstnerboka kan være det taktile og den fysiske utforminga. Verden over arrangeres det store kunstnerbok-messer, hvorav den største er San Fransisco Art Book Fair: <https://sfartbookfair.com> Her møtes de store forlagene og enkeltkunstnere i lidenskapen for boka som kunstform.

I Norge er det kunstbokhandelen Bastard på Oppland kunstsenter på Lillehammer som er den største forhandleren av kunstnerbøker: <https://bastardbok.no>

Bastard arrangerer også en bokmesse i forbindelse med Norsk Litteraturfestival på Lillehammer.

Bergen Art Book Fair drives av trykkeriet, galleriet og forlaget Pamflett: <https://babf.no>

På messene er det ikke uvanlig at kunstnerne/forfatterne selv selger verkene sine. Her kan man også ta på og bla i bøkene før man kjøper dem, noe som kan være en egen estetisk opplevelse. (Kan man ha så tynne bøker på biblioteket? Kan man ha bøker med tynt papir som ligner matpapir? Kan man ha heklede bøker på biblioteket? Kan man ha esker hvor lokket ikke henger fast? Kan en fyrstikkeske være ei bok? Slike og mange flere spørsmål har vi stilt oss selv og hverandre på innkjøpsrunder på kunstnerbokmessene).

I tillegg til messene og kunstfeltets nettbokhandel, finnes det et lite vell av små forlag i Norge som gir ut bøker med kunstnerisk utforming. Her finner vi forlag som Torpedo, House of Foundation, Lord Jim Publishing, Trans:Fer, Northing, med flere.

For å få kjøpt inn kunstnerbøker må man følge med i kanaler som en vanligvis ikke følger med på i forbindelse med innkjøp av bøker til folkebibliotek. Man må tråle messer, små og uavhengige utsalgssteder, visningssteder for billedkunst, men også følge med på flere nettsteder for salg. Men oppmerksomme bibliotekarer vil oppdage at noen av disse utsalgsstedene selger bøker som også har kommet til bibliotekene gjennom innkjøpsordningene.

I dag (2025) er kunstnerbøker fremdeles ikke en del av Kulturrådets innkjøpsordning, men i flere år allerede har Kulturrådet jobbet med å se på muligheter for en slik løsning. Men det er fremdeles slik at bibliotekene selv må kjøpe inn, katalogisere og gjøre tilgjengelig i sine bibliotek det de ser på som aktuelt for sitt publikum.

Noen innkjøpssteder på nett:

<https://nettbokhandel.bastardbok.no/>

<https://torpedobok.no/bookshop>

<https://tekstallmenningen.no/produktkategori/kunstbøker/>

<https://www.audiaturbok.no/>

Hvordan formidler man ei kunstnerbok?

I noen tilfeller kan det hende biblioteket kjøper ei bok som ikke fins i et bibliotek fra før, og da må man beregne tid til katalogisering, merking og tilgjengeliggjøring. Kanskje er det et objekt man ikke kan klistre en strekkode på, og må finne alternative løsninger. Her har for eksempel Sølvberget bibliotek gjort en grundig jobb med å katalogisere, merke, gjøre tilgjengelig og stille ut både bøker og objekter i sitt bibliotek som andre bibliotek kan se til. Se for eksempel her: <https://www.solvberget.no/anbefalinger/se-boeker-som-kunst>

Det viktigste man kan gjøre for å formidle ei kunstnerbok, er å registrere den og gjøre den allment synlig gjennom bibliotekets katalog.

Kunstnerboka kan få ulike plasseringer i et biblioteksystem, men her kan biblioteket velge å samle alle bøkene på ett sted og profilere dem i hyller på en annen måte enn å sette dem rett inn med ryggen ut som en gjør med de vanlige bøkene.

Ved katalogisering av kunstbøker, kan det være to sentrale dewey-nummer å benytte seg av:
709.04082 dekker historiske fremstillinger av kunstnerbøker

709.2 kan brukes til bøker som er laget av en enkelt kunstner

Uansett vil det være smart å sette på sjanger «kunstnerbøker» slik at man enkelt kan søke opp alle titlene uavhengig av Dewey-nummer.

Ved merking av kunstnerbøker vil de som skal katalogisere støte på mange unika, bøker uten papirpermer for eksempel, eller objekter. I disse tilfellene gjelder det å være en smule kreativ! Sølvberget bibliotek har for eksempel brukt tråd og strikk for å feste strekkoder som ikke kan limes direkte på boka. Det viktigste er kanskje å ikke lime en strekkode rett på et sted som har en viktig estetisk funksjon i hvordan boka skal oppfattes. I mange bøker vil det være helt kurant å sette strekkode som vanlig. Men her gjelder «estetikk før praktikk».

Hvor tilgjengelig skal bøkene være? De fleste bibliotekarere er gode på bokutstillinger, men hvordan stille ut estetiske objekter? Her trenger man kanskje noe ekstra. Kanskje bare i form av mer plass på hyllene slik at objektene/kunstnerbøkene kan tre ordentlig frem og bli synlige, eller at man setter av utstillingsplass i biblioteket til å vise frem det man har kjøpt inn. Har man utstillingsmoduler, kan det være fint å bruke disse for en periode. Hvor en slik samling skal befinne seg permanent, er avhengig av biblioteket, men det kan

være lurt å gjøre en slik samling synlig: det vil ikke være de mest etterspurte bøkene i biblioteket, men en skjult perle som folk må gjøres oppmerksom på.

Kunstnerbøker kan formidles både på nett og fysisk. Det finnes mange korte og lange videosnutter med presentasjoner av kunstnerbøker på nett. Noen kunstnerbøker kan være til utlån i biblioteket og stå i vanlig hylle med de andre kunstbøkene; andre kunstnerbøker vil være hensiktsmessig å stille ut i for eksempel monter eller ved spesielle anledninger. Andre ganger kan man stille ut bøkene i for eksempel en setting med møblement, slik at man kan sette seg ned og bla i og lese og se på bøkene.

Svært mange folkebibliotek vil ha kvaler med å skulle gjøre dyre innkjøp av kunst for så å la publikum slite det i stykker. Men kunstnerbøker kommer i alle fasonger og priskategorier; om man vil i gang med innkjøp av kunstnerbøker er det kanskje lurt å starte med noen verk i lavere priskategorier og teste dette ut på publikum. Ofte vil lokale kunstners verk være av størst interesse for publikum, og da kan man jo også få en samtale med disse og kanskje arrangere et møte mellom publikum og kunstner, for eksempel en workshop hvor man lager egne bøker.

Her kan du se noen klipp av kunstnere som selv formidler sine bøker:

Rita Marhaug om Herbarium Arctica:

<https://www.youtube.com/watch?v=ckcvuWPok5s>

Imi Maufe om Translating travel:

<https://www.youtube.com/watch?v=p5s49Q5w4gU>

Randi Anni Strand om Prisme:

<https://www.youtube.com/watch?v=DkxaTigzoGY>

Kurt Johannessen sitt foredrag Om sjokoladecake, basert på hans bokutgivelse Om sjokoladecake:

https://www.youtube.com/watch?v=S_Gnil5OEIlg

Presentasjon av biblioteket ved Skottlands nasjonalgalleri:

<https://www.youtube.com/watch?v=8EHfDirEiik>

Presentasjon av den sveitsiske bok-kunstneren Dieter Roth:

https://www.youtube.com/watch?v=_XVe5hd81IU

Kilder:

Bodman, Sarah: <https://uwe-repository.worktribe.com/person/645720/user/outputs>

Codex Polaris: <https://www.codexpolaris.com/>

Jones, Heather: <https://www.contemporaryartstavan-ger.no/om-rollen-til-kunstnerboker-kunstbokhandle-re-og-messer/>

«Kunstbøker til folket». Seminar på Oplandia kunstsenter, arrangert av Kulturrådet 30. mai 2024 <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/kalender/hendelse/-/seminar-kunstboker-til-folket>

«Kunstnerbok som samarbeid». Seminar i Kristiansand kunsthall og Kristiansand folkebibliotek, 28.10.2023
Lazaridis, Helene: Rapport for Kristiansand Kunsthall, mulighetsstudie 2021.

Sølvberget bibliotek og kulturhus: <https://www.solvberget.no/anbefalinger/se-boeker-som-kunst>

Yale Library: <https://guides.library.yale.edu/c.php?g=295819&p=1972527>

Tips

- Sjekk ut lokale kunstnere: er det noen i din by som driver med kunstnerbøker?
- Arranger verksteder med produksjon av kunstnerbøker: engasjer et kunstsenter eller en kunsthall i å finne en kunstner som kan gjøre et slikt verksted, eller finn kunstneren selv. Flere kunstnere tilbyr kurs i ulike teknikker som kan brukes i bok-produksjon. Et fint tilbud kan være å arrangere kombinert skrive- og bokkurs.
- Dra på en kunstbok-messe. Kunstbokhandelen Bastard drives av Oplandia kunstsenter som ligger på Lillehammer. Kunstsenteret arrangerer også en kunstbokmesse under litteraturfestivalen på Lillehammer i mai. Bergen Art Book Fair arrangeres også på våren. For andre store kunstbokmesser, må man stort sett ut av landet.
- Sjekk ut småforlag og andre publiseringspraksiser. Flere av småforlagene får sine bøker kjøpt inn av Norsk Kulturfond og distribueres allerede til alle landets bibliotek.
- Flere store bibliotek og museer har kunstnerbøker i sine samlinger, og formidler disse også på nett. Sjekk for eksempel Victoria & Albert Museum: <https://www.vam.ac.uk/collections/artists-and-the-book>

Denne guiden er tilvirket av ansatte ved Kristiansand folkebibliotek og Kristiansand Kunsthall med hjelp av:

Codex Polaris, kuratorgruppe

Helene Lazaridis, konsulent og rapportforfatter

Sesella Knutsvik, bibliotekar ved Sølvberget

Ta gjerne kontakt på:

post.folkebibliotek@kristiansand.kommune.no